

PÄÄKIRJOITUS

KOULUTUSKASVU TAITTUU

SUOMALAISEN HYVINVOINTIVALTION palvelujärjestelmien kehitystä saatiin pitkään kuvata nousevilla käyrillä ja kasvavilla luvuilla. Palvelujen kirjo laajeni ja niiden piirissä olevien määrät sekä kustannukset kasvoivat. Talouskasvu mahdollisti muutoksen, ja julkiset palvelut edesauttoivat kasvua. 1990-luvulla suunta alkoi muuttua. Uusliberalistisessa argumentaatiossa yksilön ja yhteiskunnan suhdetta ryhdyttiin määrittelemään uudelleen; kansalaisten pitäisi ottaa itse vastuuta hyvinvointinsa tuottamisesta, eikä odottaa apua tulonsiirroista. Palvelujärjestelmät ovat liian laajat ja anteliaat, ja niiden ylläpitäminen korkealla verotuksella loukkaa yksilön vapautta päättää kulutusvalinnoistaan. Tehottomasti tuotetut valtion ja kuntien palvelut tuhlaavat resursseja. Julkisen vallan pitäisi luopua itse tuottamasta palveluja ja siirtää ne tehokkaammin toimivien yksityisten tuottajien tehtäväksi.

Julkinen tuotettu koulutus on joutunut monenlaisten uudelleenjärjestelyjen kohteeksi. Eikä koulutukselle ole luvassa uusia resursseja tulevaisuudessa. Oppilaitosverkkoa on tiivistetty lakkauttamisilla ja yhdistymisillä. Lukumääräisesti eniten oppilaitoksia on vähennetty perusasteelta. Myös yliopistojen määrää on yhdistämisten kautta pienennetty ja entiset valtiolliset yliopistot on yksityistetty. Voimavarojen keskittämisen ja yliopistojen profiloitumisen avulla koulutuksen ja tutkimuksen laatua koetetaan edelleen nostaa, mikä tullee merkitsemään yliopistojen määrän vähenemistä ja alueellisen koulutustarjonnan heikkenemistä.

Aikuiskoulutuksessa oppilaitosten määrää on supistettu varsin kovalla kädellä. Erityisesti kansalaisopistoja on lakkautettu. Kymmenen viime vuoden aikana niiden määrä on vähentynyt neljänneksellä. Osallistuminen aikuiskoulutukseen on kääntynyt ensimmäistä kertaa laskuun 2000-luvulla. Tällä hetkellä näyttää siltä, että jonkinlainen koulutusekspansion saturaatiopiste on saavutettu. Mikäli julkisten menojen leikkaukset koettelevat lähivuosina koulutusta aiempaa kovemmin, aikuiskoulutuksesta elantonsa saavat joutuvat kiristämään voittoa toden teolla.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN tuoreessa tulevaisuusraportissa *Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia* vuodelta 2014 kiinnitetään niin ikään huomiota koulutuskasvun taittumiseen ja maiden välisiin koulutustason eroihin: ”Kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan nuorten oppimistulokset ovat kääntyneet laskuun. Perustaidoissa on tapahtunut raju pudotus. Heikot perustaidot omaavien nuorten osuus ikäluokissa on kasvanut. Nuorten elämäntapa ja ajatusmaailma ovat muuttuneet. Oppimista haittaavat asenteet ovat vahvistuneet ja tyttöjen ja poikien osaamiserot ovat kasvaneet. Nuorten huomiosta kilpailevat koulun ohella monet muut aktiviteetit. [...] Suomen asema korkeaan osaamiseen perustuvan taloudellisen toiminnan sijaintipaikkana on haasteiden edessä, kun vuosikymmeniä jatkunut Suomen väestön koulutustason nousu on päättymässä. On odotettava, että koulutustason nousu käytännössä pysähtyy

OSALLISTUMINEN
AIKUISKOULUTUKSEEN ON
KÄÄNTYNYT ENSIMMÄISTÄ
KERTAA LASKUUN
2000-LUVULLA.

2/2015

Suomessa 2010–2020-lukujen vaihteessa. Valtaosassa OECD-maita koulutustaso nousee vielä vuosikymmeniä ja vakiintuu Suomea korkeammalle tasolle.”

Suomessa nuorten ikäryhmien koulutustaso näyttää vakiintuneen 1990-luvun lopun tasolle, eikä koulutus rakenne muutu tulevaisuudessakaan. Kun koulutustason trendinomainen, yli 50 vuotta jatkunut nousu hidastuu olennaisesti, Suomi tulee ensi vuosikymmenellä kuulumaan niihin harvoihin kehittyneisiin maihin, joissa väestön koulutustason nousu pysähtyy. Ministeriön raportissa *Suomalaisten koulutus rakenne ja sen kehittyminen kansainvälisessä vertailussa* arvioidaan Suomen sijoittuvan vuonna 2030 koko työikäisen väestön koulutustason eurooppalaisessa vertailussa EU28-maiden keskiarvon tietämille. Todennäköisesti suomalaisen työikäisen väestön koulutustaso asettuu vuoteen 2030 mennessä niin EU- kuin OECD-maiden keskiarvon alapuolelle.

OPETUSTOIMEN HENKILÖSTÖKOULUTUKSEN neuvottelukunta julkaisi kiinnostavan raportin maaliskuussa. Siinä esiteltiin valtion rahoittaman opetustoimen henkilöstökoulutuksen lähivuosien haasteita ja kehittämistarpeita. *Aikuiskasvatus*-lehden entisen päätoimittajan (v. 1992–97), emeritusprofessori Kauko Hämmäläisen johtama ryhmä esittää siinä ratkaisuja laadukkaan ja ajantasaisen henkilöstökoulutuksen kehittämiseksi opetustoimeen.

Raporttiin sisältyy kuvaus opetustoimen henkilöstökoulutuksen muutoksista viime vuosikymmenten aikana. 1970- ja 1980-luvuilla opettajien ja oppilaitosjohdon täydennyskoulutuksen kehittäminen perustui vahvasti keskusjohtoiseen ohjaukseen ja toteutukseen. Tuolloin luotiin perusta valtion organisoimalle

ja kattamalle täydennyskoulutukselle. Opettajien virkaehtosopimuksen mukaiset VESO-koulutukset sovittiin velvoittaviksi. Valtio vastasi koulutuksen kustannuksista. 1990- ja 2000-luvuilla opetustoimen henkilöstökoulutuksen keskusjohtoisia rakenteita purettiin ja valtion rahoitusta suunnattiin muun muassa yliopistojen organisoimaan täydennyskoulutukseen. Koulutuksen järjestäjät työnantajina vastasivat yhä enemmän itse tarvitsemastaan henkilöstökoulutuksesta ja sen kustannuksista. Kun valtio 1990-luvun syvän talouskriisin vuoksi kiristi rahahanojaan ja pyrki säästämällä tehostamaan toimintaansa, myös opettajien täydennyskoulutus sai kantaa osan leikkauksista. *Opettajien täydennyskoulutus 2002–2005* -selvityksen mukaan osallistuminen täydennyskoulutukseen vähentyi 2000-luvun alussa edelleen voimakkaasti.

KOULUTUSKASVUN PYSÄHTYMISEN ohella koulutusajattelu on alkanut muuttua. Aiemmin julkiseksi hyödykkeeksi mielletty koulutus nähtiin tasa-arvon ja yleisen hyvinvoinnin tuottamisen välineeksi. Erityisesti 2000-luvulla koulutus on alettu nähdä yksityisenä hyödykkeenä, jonka avulla yksilö koettaa kohentaa omaa asemaansa kiristyneessä kilpailussa työpaikoista ja yksityisistä eduista. Hidastuneen kasvun oloissa kilpailusta on tullut nollasummapelejä, jossa yhden voitto on toisen tappio. Monissa maissa koulutuksen yhteiskuntapoliittinen merkitys on saanut väistyä, ja tilalle on tullut ajatus erilaisten kuluttajaryhmien tarpeita palvelevasta bisneksistä: parhaimmillaan niin koulutus kuin terveydenhuoltokin ovat voittoa tuottavaa liiketoimintaa.

Heikki Silvennoinen